

BERNT LINDQVIST
FD. FÖRBUNDSJURIST
LERHAGA GÅRD,
151 66 SÖDERTÄLJE

Telefon: 08-550 980 20
Plusgiro 64 51 87-6
Bankgiro 873-6654
Mailadress: bernt.lindqvist@lerhaga.se

2010-04-12

R Ä T T S U T L Å T A N D E

Ärendebeskrivning; Utkast till lagrådsremiss, Älgförvaltningen.

Ett flertal enskilda markägare, samt Västra Götalands viltvårdsdistrikt av Jägarnas Riksförbund, har hemställt om ett utlåtande angående de förändringar i rättsläge och sakförhållande som rubricerade förslag till älgförvaltning innebär. Här nedan åtskiljs konsekvenserna av rättspåverkan och de i sammanhanget grundläggande sakfrågorna samt administrationen.

Sammanfattning.

De förslag som framförs i lagrådsremissen kommer att kränka, och i många fall utplåna, den enskilda rätt som både svensk grundlag och Europakonvention stadgar att skydda. Detta utan bärande motiv och helt i avsaknad av relevant konsekvensbeskrivning. Mot bakgrund av att regeringen samtidigt föreslår en grundlagsändring för att förstärka skyddet av enskild egendomsrätt, gör rubricerade lagrådsremiss om "Älgförvaltningen" ännu mer obegriplig.

Den administration som föreslås i lagrådsremissen kommer ofrånkomligt att skapa stora rättsförluster för enskilda fastighetsägare samtidigt som administrationskostnaderna kommer att öka, istället för att minska. Den nu befintliga registreringen av landets älgjaksområden är helt färdig och funktionell. Den är endast förenad med kostnader vid förekommande ändringar i enskilda fall. Vilket då bekostas av den enskilde genom avgifter. Tilldelningsbeslut kan i huvudsak ske via befintligt datasystem och drar ringa kostnader, som även de enskilda jakträttshavarna nu och framledes bekostar genom fällavgifter.

Storskalighet, och tvångsvis hopfösning av stora grupper markägare, löser inga problem. I fråga om skogsskadorna av älgbetning är detta allvarliga problem påtagligt större inom storskogsbruket och de tvångsvis bildade viltvårdsområdena, än på de bondeägda markerna med olika former av frivillig samverkan av jakten och viltvården. Nödvändig skyddsjakt går även förlorad. Detta framgår bl.a. av de exempel på konkreta rättsfall som nedan redovisas.

Ett färdigt och komplett register skall uttraderas, och ersättas av ett nytt som uppenbart kommer att dra stora extra kostnader, samtidigt som nuvarande rättssäkerhet försvinner. Detta är ett både omotiverat och oförsvärbart slöseri med resurser, som istället bör inriktas på att avhjälpa de påtagliga brister som föreligger i fråga om länsstyrelsernas oförmåga att tillämpa gällande lag och rättssystem. Förslaget om fällavgifter även för årskalv, indikerar att även Regeringen förutser ökad administration och därmed ökade kostnader.

Nuvarande lagstiftning och regelverk tillgodoser både viltvården, jord- och skogsnäringen samt säkerställer även den grundlagsskyddade äganderätten. Som nu föreslås gå förlorad. Om någon förenkling av älgjaktssystemet ändå eftersträvas, har Jägarnas Riksförbund redan 1996 lämnat förslag om detta till Regeringen. Detta förslag tillfredsställer alla berörda intressen. Samtidigt minskas kostnaderna radikalt, medan rättssäkerheten bibehålls och förstärks. Nämnda förslag från 1996 bifogas detta utlåtande.

Påverkan av rättsförhållande och rättssäkerhet.

Den nu föreslagna förändringen av rätten till jakt på enskilt ägd mark, innebär en mycket stor och djupgående förändring av det grundlagsskyddade äganderättsbegreppet. Principiellt innebär förslaget att förfoganderätt och rådhighet över enskilda fastigheter upphävs till förmån för subjektiva lokala kollektivbildningar. I förslaget nämns att RF 2:18 kan beröras. I praktiken kommer även grundlagsskyddet som anges i RF 2:20 att urholkas.

Det föreslagna systemet leder till analoga förhållanden som redan tidigare råder i vissa fall i fråga om tvångsanslutning till viltvårdsområden. och majoritetsbeslut i älgskötselområden. Här nedan, under ”Sakförhållande och konsekvensanalys”, redovisas några konkreta rättsfall som styrker detta faktiska förhållande. Förutom förlusten av förfoganderätten och avkastningen från enskilda fastigheter, vägras skogsägare med extrema älgskador (totalskador på tallungskog) skydds jakt för att freda sin skogsnäring och utkomst. Detta blir följden om hittillsvarande registreringar och rätt till älgjakt på egen mark avskaffas. Förslaget i den liggande lagrådsremissen kommer att försätta övriga skogsägare i landet för samma risker av närmast total rättslöshet. Storskalighet och älgskötselområden löser inte dessa problem för de enskilda skogsägarna, som här nedan påvisas med aktuella rättsfall.

Regeringen har nyligen föreslagit en grundlagsändring som anges vara avsedd att förstärka skyddet av enskild egendom. Lagrådsremissens förslag går i helt motsatt riktning, där närmast total rättslöshet kan drabba enskilda fastighetsägare. Skälen för denna divergens från redan grundlagsskyddad egendomsrätt måste Regeringen redovisa innan beslut om regeländring.

Angående undantagsregeln i RF 2:18 om ”angelägna allmänna intressen” har denna ingen bärighet i detta fall, då förslaget innebär att enskilda skogsägare kommer att förlora rätten att skydda sin skog mot älgskador (och även andra viltskador). Samtidigt inskränks och berövas fastighetsägarnas rätt till avkastningen i sin näringsverksamhet. Det allmänna intresset begränsar sig till att skydda ungskogen från skador och främja skogsbrukets avkastning till uppenbar båtnad för både den enskilde och samhällsnyttan. Detta angelägna mål blir i de enskilda fallen omintetgjord. Därmed är äganderättsskyddet i grundlagen verkningslöst. Samtidigt urholkas jaktlagen 10 § som anger ägarens oinskränkta jakträtt.

Förslaget innebär dessutom att lagen gör åtskillnad mellan olika kategorier markägare. Samtidigt som de allra största jordägarna har fullt äganderättsskydd av grundlagen, utlämnas övriga markägare till lokalt och kollegialt godtycke. Detta strider mot RF 2:23. I äganderätten ingår jordbruk, skogsbruk, fiske och jakt utan undantag och skiljaktighet. Spolieras jakten i ägandet, är hela äganderättsbegreppet ofrånkomligt satt i gungning.

Sveriges bönder och skogsägare har i 220 år haft rätten att jaga på sin egen mark och skydda sin skog mot viltskador. Samtidigt har landets älgstam vuxit från en utrotningshotad spillra, till toppåret 1982 då nära hälften av alla världens älgar fälldes i Sverige (se statistik nedan). Samtidigt har viltskadorna på den privatägda skogsmarken där ägarna själva haft rådighet över jakten på sin mark påtagligt mindre, än på de stora enheterna samhällsägda och bolagsägda mark, samt de enskilda som drabbats av tvångsanslutning till viltvårdsområden.

Utifrån reella faktaförhållanden framstår förslaget i lagrådsremissen som en påbörjad rasering av den enskilda äganderätten som grundlagsändringen 1995 skulle skydda, och som överordnat fastläggs i Europakonventionen; Tilläggsprotokoll den 20 mars 1952, Artikel 1.

Sakförhållande och konsekvensanalys.

Som tidigare nämnts, har Sverige haft en unik utvecklingsfas av älgstammen under det senaste århundradet. Detta framgår av jämförelsen i den globala älgavskjutningen 1983.

Total avskjutning 1983 i hela världen = 378 000 älgar.

	Fällda älgar	Andel	Fällda / 1 000 ha
Sovjetunionen	50 000	13,2 %	0,02 / 1 000 ha
Nordamerika	80 000	21,2 %	0,04 / 1 000 ha
Norge	23 000	6,1 %	0,7 / 1 000 ha
Finland	55 000	14,5 %	1,6 / 1 000 ha
Sverige	170 000	45,0 %	3,5 / 1 000 ha

Under 1982 fälldes 174 709 älgar i Sverige = c:a hälften av alla älgar i hela världen. Vid denna tidpunkt var årskalvarnas slaktvikt c:a 30 % större än i dagsläget. Ostridigt var denna utveckling av världens livskraftigaste älgstam under en lång period då alla landets markägare, stora som små, hade rätt att fälla även vuxen älg på sina fastigheter. Det var samtidigt med dåvarande regelverk lätt att reglera (öka eller minska) älgstammen lokalt och regionalt. Ur biologisk- och viltvårdssynpunkt saknas därmed helt anledning att ändra på det nuvarande system med markägarnas förfoganderätt till älgjakt på egen mark, som bevisligen varit så framgångsrik att nära hälften av hela världens älgavskjutning kunnat ske i Sverige.

Stora faktiska brister som älgjaksutredningen SOU 2009:54 helt förtigit.

Under de två senaste årtiondena har situationen förändrats med en ensidig jaktpolitisk styrning, som medfört en extremt ökad administration, då landets länsstyrelser ägnat allt mera tid åt att hindra älgjakt på mindre och medelstora jaktområden. Samtidigt som stora älgjaksområden, vid sidan av storskogsbruket, tillskapats har skogsskadorna ökat, trots en halvering av älgstammen, och även en degenerering av älgstammen med lägre fertilitet och klart minskade slaktvikter skett. Ökad storskalighet och allt extremare kalvavskjutning har medfört denna negativa utveckling, då enskilda fastighetsägare frånhändas sin rådighet och förfoganderätt över den egna marken. Nu liggande förslag till ”fri” kalvavskjutning är orealistiskt med beaktandet av bl.a. ökande vargstam. Förhållandet i vår omvärld med livskraftiga rovdjursstammar visar tydligt att stora rovdjur inte är förenligt med kalvjakt. Älgjaksutredarna borde ha redovisat dessa förhållanden från Ryssland och Nordamerika.

Successivt har länsstyrelsernas jaktpolitiska inblandning medfört kraftigt ökad byråkrati och resurskrävande administration. Som exempel kan nämnas fall med mer än hundra separata handlingar i enskilt ärende (ansökan om B-licens på 227 ha). Här har länsstyrelsen vägrat fastighetsägaren den älgjakt han enligt gällande lag har rätt att utöva och självständigt bedriva på egen mark (ingen prövning bl.a. Kammarrätten i Jönköping mål 3872-1997).

En markägare med 241 ha fick efter 10 års kamp, på sin dödsbädd, beskedet att han äntligen skulle få registrera och jaga älg på sin egen mark. Två timmar senare avled mannen. Det var i detta fall en mänsklig och rättrådig landshövding som till slut kört över tjänstemän och förvaltningsdomstolar, som på skattebetalarnas bekostnad ägnat sig åt jaktpolitiska (lobbyistiska) särintressen, istället för ansvarsfull och normal rättstillämpning (bl.a. RR mål 7330-1999). Enbart dessa, av närmast oräkneliga exempel, borde vara alarmerande och stämma till politisk eftertanke om den orimliga brist på rättssäkerhet, och helt onödigt slöseri av allmänna medel och resurser, som redan i nuläget bevisligen föreligger.

Samtidigt har länsstyrelserna, efter påverkan av Svenska jägareförbundet, vägrat enskilda skogsägare skydds jakt även då Skogsstyrelsen intygat att tallungskogen varit mycket allvarligt skadad av älgbetning. Ett av många skräckexempel är Kjell Knapes strid mot länsstyrelsen i Värmland (i praktiken Svenska jägareförbundet) för att få nödvändig skydds jakt på sin fastighet på gränsen av Värmland och Västra Götaland. Detta har berörd länsstyrelse vägrat, trots det klara direktiv som anges i Prop. 1991/92:9 sidan 46; **"I andra hand bör skadeproblemen som uppstår lokalt motverkas genom en snabb och generös behandling av ansökningar om skydds jakt."** Detta ignoreras av länsstyrelsen i Värmland. Detta framgår av länsstyrelsens beslut om skydds jakt 2009-03-10, dnr 218-1761.09 (avslag) och beslut 2010-03-04, dnr 218-535-10 (avslag).

Vilket skall jämföras med Skogsstyrelsens intyg om besiktning av älgskador 2006-07-11, (nr.1 citat); **"Som det ser ut i dag är det inte möjligt att få upp en ungskog av tall som kan utvecklas till en vacker timmerskog. Det är inte heller möjligt att låta lövet komplettera och ge rätt bra tillskott i kommande gallringar och slutavverkningar. - - - Tallen har i dag en medelhöjd på drygt 1 meter och är busklik, efter att varje vinter betats hårt. Lövet (björk) sticker inte upp över knähöjd utan är endast någon decimeter över marken. Det är endast granen som haft normal utveckling."**

(Nr.2 citat) 2008-11-18; **"De flesta tallarna har fått ett buskliknande utseende på grund av återbetning, under flera år. Ytterst få stammar är obetade och innan tallen nått betesfri (4-5 m) höjd finns troligen inga obetade stammar kvar i beståndet. Lövs kogen har också betats ner till buskliknande stammar. Mångfalden av löv finns inte utan det var endast björken som syntes."** (Nr. 3 citat) Inventering av angränsande ungs kogs område. 2010-02-17; **"Färska skador (topp och sidobetad i höst och vinter) har enligt min subjektiva bedömning 10-15 % av stammarna. Läger vi därtill gamla skador kan vi troligen dubbla procentsatsen. Eftersom tallarna behöver minst 5-10 år ytterligare för att växa upp till betryggande höjder, kommer det inte att finnas många obetade tallar kvar att bygga det framtida beståndet på, med nuvarande betestryck."** Här återgivna förhållande gäller den del av Årjängs kommun som omfattas av Harnäs viltvårdsområde. Genom tvångsanslutning och majoritetsbeslut i viltvårdsområdet är de drabbade markägarna (ett tiotal) i realiteten helt rättslösa.

På Västra Götalands sidan ingår skogsmarken i Krokfors älgskötselområde. Trots en överstor älgstam och protester från skadedrabbade skogsägare, beslutade älgskötselområdet om förbud att fälla vuxen älg under jaktåret 2009/2010. Då ett flertal skogsägare i januari gick samman och begärde skydds jakt på 4 vuxna älgar, avslogs deras begäran. Motiveringen till förbudet att fälla vuxen älg angavs att vara en strävan till ytterliggare höjning av den lokala älgstammen. Mot detta skall ställas Skogsstyrelsens protokoll från besiktning av älgskador 2010-02-12, där den bl.a. anges följande;

”De områden som besiktigades var alla älgskadade. Ett ungsogsområde på fastigheten Ed 1:15 var mycket svårt skadat och nästan alla tallar var toppbetade. - - - Eftersom älgskadorna har hållit på i flera år så är skadenivån på tallarna 90-100 %. - - - Älgskadorna i andra områden som kontrollerades i fält är betydande, men skadorna är något mindre än i beståndet på Ed 1:15. Skadorna är stora med en toppbetning på mer än 50 % av tallarna. - - - I de kontrollerade bestånden fanns färska spår av älg så en skydds jakt kan göra att dessa bestånd inte får mer skador etter att kommande skador inte blir helt förödande för dessa ungsogor. - - - Älgskötselområdet har 2009 förbjudit jakt på vuxna älgar med hänvisning till att stammen är för låg. Denna åsikt delar inte Skogsstyrelsen som istället anser att älgstammen är alldeles för hög, i varje fall i den aktuella delen av älgskötselområdet.”

Ovanstående redovisning av verkligheten framstår som nödvändig, då dessa mycket allvarliga missförhållanden helt utelämnats av älgutredningen SOU 2010:54, och inte heller verkar vara kända eller beaktade i ovan rubricerade lagrådsremiss. Om de föreslagna förändringarna genomförs, hamnar tveklöst tusentals skogsägare i samma ohållbara situation som här ovan redovisats som exempel av konkreta rättsfall.

Det finns även anledning för Regeringen att taga del av den nådeansökan som en förtvivlad skogsägare i Värmland lämnade 2009-06-11 och som ännu är obesvarad. Nådeansökan gäller att skogsägaren av länsstyrelsen vägras att få ansluta älgjakten på sin mark till en 3 680 ha stor frivilligt bildad jaktklubb, som på två sidor omsluter den nådeansökande fastighetsägarens mark och där han i övrigt har all jaktlig samverkan. Länsstyrelsen och förvaltningsdomstolarna anser att det föreligger ”ett angeläget allmänt intresse” av att jägarna i det viltvårdsområde han har tvångsanslutits till, skall få fortsätta att nyttja och tillgodogöra sig de älgar som fälls på den mark nådeansökan gäller (RR nr. 4992-07).

I stället för att göra ytterligare djupa extinktiva ingrepp i de enskilda markägarnas rådighet och viltvården på sin egen mark med skadeförebyggande åtgärder, är det nödvändigt att följa upp och tillse att äganderättsskyddet i grundlagen fungerar i rättstillämpningen.

En konsekvens av de onödigt långa jakttiderna (sista februari) som medges för de stora enheterna, som exempelvis viltvårdsområden och älgskötselområden, blir att skydds jakt för enskilda skogsägare med extrema förluster av älgskador på ungsog, omöjliggöres. Av formella skäl måste den ordinarie jakttiden vara utgången för att enskilda skogsägare skall kunna begära skydds jakt. Därefter begär länsstyrelsen in yttrande från berört viltvårds- eller älgskötselområde. Därjämte begär länsstyrelsen regelmässigt in yttrande från Svenska jägareförbundet. Denna förhållningstakt innebär att det inte är möjligt att få upp frågan om skydds jakt till slutligt avgörande hos Naturvårdsverket förrän i april månad. Då är redan årets älgskador redan skedda, samtidigt som skydds jakt av olika skäl inte kan beviljas.

Administrationen av älgjakten.

1974 inlämnades ett gemensamt förslag från Svenska jägareförbundet, dåvarande Domänstyrelsen och Naturvårdsverket till regeringen, om ändring av älgjaktssystemet. Förslaget var till stora delar likartat med den nu aktuella lagrådsremissen. Dåvarande regering fann att de små och medelstora fastighetsägarna skulle bli rättslösa. Regeringen ansåg att förslaget allvarligt kränkte de enskilda markägarnas jakträtt och avvisade förslaget. En snabbutredning och efterföljande Prop. 1975:25 lade därefter grunden för nuvarande system med samordnad älgjakt. Riksdagen antog 1975 vad Regeringen föreslagit. Detta innebar bl.a. att alla älgjaktsområden skulle registreras. Detta var en följd av att tidigare system med licensområden för älgjakt visat sig vara mycket bristfälligt. I stor utsträckning var arealuppgifterna på då befintliga licensområden kraftigt överdrivna. Följden var att många licensområden år efter år fått felaktiga älgtilldelningar med ibland mer än dubbelt så stor tilldelning som markarealen berättigade.

Sverige är unikt då alla jaktområden av någon betydelse finns registrerade i länsstyrelsernas datasystem. Detta är en stor och mycket värdefull tillgång för enkel kommunikation och viltvården i dess helhet. Registreringarna är även bekostade med avgifter från de enskilda jakträttshavarna. Rätt använt är registren i nuvarande datasystem enkelt, billigt och rationellt. Dessutom betalas såväl ändringar som övrig administration av jakträttshavarna själva via avgifter. Det allmänna har därmed inga kostnader för nuvarande administration av älgjakten. Då markägarna och jägarna själva betalar för länsstyrelsernas administration, bör denna verksamhet även kunna betraktas som en positiv resurs och arbetsmarknadsmässig tillgång för det allmänna.

Under förutsättning att länsstyrelser och andra myndigheter tillämpar rättssystemet med tillbörligt ansvar och rättrådighet, kan dessutom dagens administrationskostnader för älgjakten halveras. Detta förutsätter dock att berörda myndigheter inte ägnar stora resurser i sin verksamhet mot att bedriva ensidig jaktpolitik och samtidigt kränka enskild rätt. Det i lagrådsremissen föreslagna systemet kommer tveklöst att innebära stora rättsförluster för landets markägare, samtidigt som administrationen försvåras och fördyras.

Det bör i detta sammanhang noteras att 1996 överlämnade Jägarnas Riksförbund ett förslag till förenklad älgjaksadministration. Detta förslag är enkelt, resursbesparande, tillgodoser viltvårdsintresset, skapar möjlighet att skydda skog mot älgskador, samt säkerställer skogsägarnas rådighet över sin egen mark. Förslaget bifogas till detta utlåtande.

Bernt Lindqvist

Bilaga: Jägarnas Riksförbunds förslag 1996 till förenklad administration av älgjakten.

